

Unde patet responsio ad secundum, & tertium.

Ad quartum dicendum, quod Angelus ab eo recesserat quantum ad aliquem effectum, quia scilicet ipsum de futuris non illuminaverat, & non quantum ad omnem effectum custodiatur.

Ad quintum dicendum, quod quocumque aliquod agens imprimat fortem impressionem, remanet illa impressio in patiente per aliquod tempus, etiam ad absentiam agentis, ut patet in motibus violentis: & ita dico, quod ad unam actionem Angeli in hominem potest homo bonam dispositionem accipere, quae manet in eo ad aliquod tempus, ut patet quando aliquis semel devote orat, ad plures dies remanet inde devotior: & ita Angelus quamvis non semper sit praesens potest semper custodire, in quantum effectus ejus manet post actionem suam.

Ad sextum dicendum, quod nullus in statu viae est adeo obstinatus quin possit (1) per poenitentiam converti: unde non est de eo desperandum: & si Angelus sciret eum praesentem, posset tamen multa mala in eo impedire, sicut de Antichristo dictum est (art. praeced.)

ARTICULUS V.

Utrum Angeli doleant de damnatione hominum quos custodiunt.

I. P. quest. cxlii. art. 7.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod Angeli doleant de damnatione hominum quos custodiunt. Exterior enim luctus est signum interioris doloris. Sed Isai. xxxi. 11. dicitur: Angeli pacis amare flebant. Ergo videtur quod doleant.

Præterea, Amicorum est compati sibi in necessitatibus. Sed Angeli ferventissima caritate nos diligunt. Ergo videtur quod contristentur, hominum damnationi compatiendo.

Præterea, Sapientis est dolere de his per quae suum gaudium minuitur. Sed per damnationem hominum minuitur gaudium Angelorum, quod esset de conversione eorum, de quo habetur Lucae xv. 10. Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore poenitentem am agente. Ergo de hominum damnatione dolent.

Præterea, Omne id quod est contrarium volito, & repugnans fini, est contristans. Sed damnatio est contraria saluti quam volunt, & per officium custodiae procurant. Ergo damnatio hominum eos contristat.

Sed contra. Apoc. xxi. dicitur, quod in caelesti Hierusalem nec est luctus, nec est dolor. Illius autem urbis cives sunt Angeli. Ergo de nullo dolent.

Præterea, Perfecta beatitudo non compatitur secum miseriam. Sed omnis tristitia ad miseriam pertinet, & fugienda est, ut in VII. Ethic. (cap. xlii.) Philosophus dicit. Ergo Angeli beati tristes esse non possunt.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod cum Angeli beati sint in divina voluntate continua contemplatione, cui perfectissime conformantur, nihil potest esse contra voluntatem eorum; sicut nec contra voluntatem Dei; potest tamen esse ali-

(1) Al. post poenitentiam. (2) Vulgata: Gaudium erit coram Angelis. (3) Supple. quilibet homo. Ex Edit. P. Nicol. (a) In Sententiis Patrum, & colligitur ex Gregorio.

quid præter voluntatem eorum; sed hoc ipsum, in quantum est permissum a Deo, est volitum ab eis, sicut a Deo; & ideo nihil potest accidere de quo doleant Angeli, sicut nec de quo doleat Deus. Et ideo simpliciter dicendum est, quod neque de peccatis hominum tristantur, neque de damnatione; sed utrobique latentur de justa permissione, & punitione.

Ad primum ergo dicendum, quod illud secundum litteram intelligitur de nuntiis Ezechiae, quos misit ad pacem ab Assyriis querendam; qui audientes blasphemias Rapsacis, scissis vestibus fleverunt. Allegorice vero exponitur de Apostolis in Glossa. Si autem ad Angelos referatur, intelligendus est dolor non proprie; sed metaphorice, per modum quo etiam frequenter in Scripturis Deo attribuitur.

Ad secundum dicendum, quod compati non potest qui passibilis non est; & ideo ex impassibilitate Angelorum hoc accidit quod condolare non possunt, non ex caritatis defectu.

Ad tertium dicendum, quod Angelorum gaudium non minuitur ex damnatione; quia electorum numerus minui non potest. Vel potest dici, quod ipsi semper gaudent de suis bonis operibus, quae custodiendo egerunt, licet ille qui custoditus est, non salvetur.

Ad quartum dicendum, quod Angeli volunt salutem hominis voluntate antecedente, sicut & Deus; sed voluntate consequente volunt hominem damnari, si meruerit: unde consequens est ut de ejus damnatione non doleant.

EXPOSITIO PRIMAE PARTIS TEXTUS.

Et unum malum ad exercitium habet. (3) Videtur injuste agi cum homine: quia demones multo potentiores sunt hominibus: non enim est potestas super terram quae ei comparetur, ut dicitur Job. xl. Ergo non justum est pugnam inter hominem & demones constitui.

Et dicendum: quod cum liberum arbitrium non possit cogi ad peccandum, quantumcumque sit, demon fortis, homo resistere potest. Unde dicitur, quod debilis est hostis qui non potest vincere nisi volentem; & super hoc homini adest praesidium Angeli, & auxilium divinum, si suscipere velit.

DIVISIO SECUNDAE PARTIS TEXTUS.

Hic inquit Magister, utrum Angeli, dum officium custodiae durat, in merito, vel premio proficiant: & dividitur in partes duas. Primo ponit duas opiniones; secundo eligit alteram illarum, ibi: Illud vero quod alii superius dicunt, probabilius videtur. Prima in duas, secundum duas opiniones; quarum secunda incipit ibi: Alii autem dicunt Angelos in confirmatione tanta, divina dilectione, atque, notitia fuisse praeditos, ut in his ulterius non profecerint; vel profecturi sint. Circa primum tria facit. Primo ponit opinionem: secundo confirmat per auctoritatem, ibi: Et quod Angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimoniis sanctorum confirmant; tertio solvit contrarietatem ibi: His autem videtur contradicere Augustinus.

Illud vero quod alii superius dicunt, probabilius videtur. Hic eligit alteram opinionem, & circa hoc duo

facit. Primo eligit primam opinionem; secundo responder ad quasdam auctoritates quae sunt in contrarium, ibi: Quibus tamen videntur obviare quarundam auctoritatum verba.

QUAESTIO II.

Hic quaeruntur sex. Primo. Utrum Angeli proficiant in cognitione Dei, quae est primum essentiale.

Secundo. Utrum proficiant in cognitione aliarum rerum per illuminationem superiorum.

Tertio. Utrum accrescat eis aliqua cognitio per mutua locutionem.

Quarto. Utrum mysterium incarnationis per Ecclesiam didicerint.

Quinto. Utrum inter eos sit pugna, & contradictio.

Sexto. Utrum ordinum distinctio maneat post diem iudicii.

ARTICULUS I.

Utrum Angeli proficiant in visione Dei.

I. P. quest. cxlii. art. 9.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod Angeli in visione Dei proficiant. Perfectio enim virtutis non tollit, sed auget efficaciam merendi. Sed in Angelis beatis est perfecta caritas, quae est radix merendi, qua omnes eorum actus informantur. Ergo videtur quod semper magis & magis mereantur divinam visionem in eis augetur.

Præterea, Secundum Avicennam, omnis actio creaturae est ad aliquod commodum agentis: unde liberalitatem puram solius Dei propriam dicit. Sed Angeli creati sunt. Ergo ex actibus eorum circa nos aliquid eis accrescit; & ita videtur quod eorum bonum semper magis ac magis augeatur.

Præterea, Quanto aliquis intellectus est clarior, tanto perspicacius intuetur. Sed inferiores Angeli continue a superioribus illuminantur. Ergo videtur quod semper limpidius Deum contemplantur.

Præterea, Si non possunt proficere in Dei visione, aut hoc est quia pervenerunt ad summam perfectionem, aut quia majoris perfectionis capaces non sunt. Sed primum esse non potest, quia summa perfectio solius Dei est, quia seipsum comprehendendo videt: similiter nec secundum, quia sic homines essent capaces inferioribus Angelis: quia homines, ut dictum est, possunt pervenire ad modum contemplationis superiorum ordinum. Ergo videtur quod Angeli etiam in divina contemplatione proficere possunt.

Sed contra. Magister supra dixit, quod perfectio naturae gloriatae est, quando habet quiddam natura est habere. Sed Angeli sunt glorificati. Ergo totum id quod nati sunt habere, habent.

Præterea, In termino motus non contingit esse motum. Sed Angeli non sunt in statu viae, cui competit motus, sed in termino. Ergo videtur quod ipsi proficere non possint, cum profectus sit motus quidam.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod secundum Philosophum, operatio, & motus differunt: operatio enim est actus perfecti, ut lucidi lucere, & intellectus in actu, intelligere; sed motus est actus imperfecti ten-

In II. Sen. Tom. II.

dentis in perfectionem: & ideo id quod est in sua ultima perfectione, habet operationem sine motu, sicut Deus; quod autem distat ab ultima perfectione, habet operationem conjunctam motui: quia proficere in beatitudine est quidam motus naturae tendentis in perfectionem: ideo quocumque Angelus, vel homo ponitur in ultima sua perfectione, operatio ejus non est meritoria, nec proficiens. Sed in hoc, quando scilicet Angelus sit in sua ultima perfectione, est duplex opinio. Una quam Magister approbat, scilicet quod erit in die iudicii. Alia est quae in littera tangitur, quod hoc fuit in prima eorum confirmatione: & haec videtur mihi probabilior, tum quia ultima perfectio rei est in termino suae viae; terminus autem viae Angelorum fuit eorum confirmatio: non enim nunc viatores dicuntur, nisi forte secundum quid, in quantum circa viatores operantur: tum quia idem iudicium est de hominibus post mortem, & de Angelis post confirmationem, vel casum. Homini autem statim post mortem ultima sua perfectio confertur, nisi forte aliquid purgandum repugnet, nec differtur usque ad diem iudicii, ut Graeci errantes dicunt: & ideo dicimus, quod Angeli statim in confirmatione ultimam perfectionem beatitudinis consecuti sunt, nec postmodum in visione Dei proficiunt, in qua eorum beatitudo essentialiter consistit.

Ad primum ergo dicendum, quod perfectio virtutis includens finem, tollit rationem meriti, & motus, qui repugnat fini: sed in via ad finem auget efficaciam meriti.

Ad secundum dicendum, quod omnis operatio creaturae ordinata est ad perfectionem ejus; sed quandoque operatio non est ad alium finem, sed ipsamet est finis, ut in I. Ethic. dicitur: & sic dico, quod illuminare inferiores, in Angelis est dignitas eorum: quia in hoc maxime consequuntur Dei similitudinem: & ideo non oportet quod per hujusmodi operationes aliquid mereantur.

Ad tertium dicendum, quod unus Angelus non illuminat alium, ut dictum est, de his quae ad essentiam beatitudinis pertinent, sed de aliis: & ideo non oportet quod propter hoc limpidius videant Deum, sed ea de quibus illuminantur.

Ad quartum dicendum, quod Angeli summum gradum contemplationis non attingunt; sed propter hoc dicuntur non posse proficere, quia tota eorum capacitas plena est: nec ampliari potest illa capacitas Angelorum per meritum, sicut in hominibus qui sunt in statu viae.

ARTICULUS II.

Utrum Angeli inferiores illuminentur a superioribus.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Angeli inferiores per superiorum illuminationem in cognitionem rerum, sive divinorum effectuum non proficiant. Omnis enim operatio Angeli aut pertinet ad naturam, aut ad primum. Sed in naturali cognitione non proficiunt, quam totam simul in creatione receperunt, nec etiam in merito, aut in premio proficiunt. Ergo videtur quod in eis cognitio divinorum effectuum non crescat.

Præterea, Deus est causa rerum per essentiam suam. Ergo in hoc quod videtur essentia sua, cognoscitur ipse esse causa. Sed quando cognoscitur aliquid, in quantum est causa, cognoscitur etiam effectus ejus. Ergo videtur, cum Angeli beati essen-

O 2

tiam



tiam divinam videant, quod etiam in ipsa effectus eius cognoscant; & sic in cognitione divinorum effectuum non crescunt.

3. Præterea. Nihil est cuius ratio non sit in Dei scientia, sive verbo eius, quod est ars plena rationum viventium, ut dicit Augustinus. (a) Sed Angeli beati vident Dei verbum. Ergo cognoscunt omnes divinos effectus; & sic idem quod prius.

4. Præterea. Qui videt speculum, necessario videt formas relucens in speculo, nisi diversitas partium speculi impediat, ut dum intuetur unam partem speculi, formas resultant in alia parte non videat. Sed Dei verbum, quod est sapientia genita, est speculum sine macula, ut dicitur Sapient. VII. in quo omnes rerum rationes resplendent. Ergo cum verbum sit indivisibile, Angeli intuentes verbum omnia in eo cognoscunt; & sic idem quod prius.

5. Præterea. Secundum Philosophum in III. de Anima, text. VII. intellectus cum intelligit difficilia, non minus intelligit infima, sed magis: altissimum autem intelligibile est essentia divina. Sed eam Angeli vident. Ergo videtur quod omnia alia cognoscere possunt; & ita eorum cognitio non crescit.

Sed contra est quod dicit Dionysius in fine cœl. Hierar. quod multæ rationes sacramentorum latent supernas essentias, idest Angelos. Sed quæcumque latent aliquem, ipse potest in cognitionem eorum proficere. Ergo Angeli in cognitione proficere possunt.

Præterea. In 6. cap. ejusdem Libri dicit, quod Angeli inferiores per superiores à nescientia purgantur. Sed non liberatur aliquis à nescientia nisi per scientiæ acquisitionem. Ergo videtur quod Angeli in acquirendo scientiam, proficiant.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod Angeli proficiunt in cognitione divinorum effectuum per illuminationes in inferiores à superioribus descendentes: & hoc patet sic. Cum enim Deus sit universalissima causa omnium entium, in visione essentia eius non cognoscuntur omnes effectus ipsius de necessitate, nisi intellectus totam virtutem eius comprehendat; & quanto aliquis intellectus limpidius eam videt, tanto plura in ea cognoscere potest; sicut in principis primis speculativis, qui perspicacioris intellectus est, plures conclusiones in eis videt: & ita superiores Angeli plures effectus in essentia divina cognoscunt quam inferiores, & de illis superiores inferiores illuminare, & instruere possunt: & tamen aliqui effectus sunt quos omnes immediate in visione divina essentia percipiunt, quamvis etiam hos superiores perfectius cognoscant, sicut & divinam essentiam clarius intuentur; & unusquisque ordo ex illo nomen, & rationem recipit quod est ultimum suæ virtutis ad capiendum rerum cognitionem immediate in visione divina essentia.

Ad primum ergo dicendum, quod revelationes divinorum effectuum pertinent ad præmium, non quidem essentielle, sed accidentale: & dicitur præmium accidentale ad quod merita directe non ordinantur, sed superadditur ex liberalitate retribuentis.

Ad secundum dicendum, quod per hanc rationem

(1) Al. unde (inde) non sequitur quod si eam cognoscant, omnia cognoscant. (2) Vulgata: Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, &c. (3) Al. iterum.

Ex Edit. P. NICOLAI. (a) Colligitur ex Lib. LXXXIII. Qq. quæst. XVI. & Lib. XI. de Civit. Dei cap. X. versus finem, & super illud Joannis 2. Omnia per ipsum facta sunt, tract. 1. in Joan.

probat Algazel, Deum creaturarum scientiam habere, in quantum suam essentiam cognoscit; non tamen sequitur quod videns essentiam eius, omnia sciat, nisi ipsam perfectam cognitionem comprehendat: & hoc Angelis non convenit.

Et per hoc patet responsio ad tertium: quia quamvis verbum videant, non tamen ipsum secundum modum rei cognitæ vident, sed secundum modum cognoscendum, idest sui ipsorum: & ideo non oportet quod omnia quæ in verbo sunt, cognoscant.

Ad quartum dicendum, quod, sicut dicit Boetius in Lib. de Trinit. cap. 11. in divinis non oportet ad imaginationem deduci. Unde non est imaginandum rationes rerum resplendere in speculo æterno, sicut formæ visibiles in speculo materiali; sed magis sicut causarum rationes præexistunt in sua causa, ut Dionysius dicit in Lib. de divinis Nomin. cap. IV. & VII. Non est autem necessarium ut qui causam vident, hoc ipso omnes rationes effectuum in ea cognoscant, ut dictum est; & ideo ratio non procedit. Vel dicendum, ut communiter dicitur, quod speculum æternum voluntarium est: quia in eo non videtur nisi quod ipse vult ostendere. Secus est autem de speculo materiali, quod ex necessitate naturæ representat formas in eo relucens.

Ad quintum dicendum, quod quia nostra cognitio à sensu incipit, ideo de minus notis in magis nota secundum naturam devenimus: & ideo manifestissima naturæ sunt nobis ultimo nota, & difficilima ad cognoscendum, scilicet res immateriales, ut Deus, & Angeli. Sed in Angelis est è converso: quia ea quæ sunt magis nota simpliciter, sunt etiam notiora quoad eos: & ideo licet essentiam divinam maxime cognoscant, (1) non tamen ex hoc sequitur quod omnia alia cognoscant; sed secundum quod perfectius ipsam vident, ex ea in plurium effectuum cognitionem procedere possunt.

ARTICULUS III.

Utrum Angeli cognoscant aliqua per mutuum locutionem.

I. P. quæst. CVII. art. 1. & 2.

1. Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Angeli non accipiant cognitionem aliquorum per mutuum locutionem. Dicit enim Basilius, in sermone super illud Deut. xv. 9. (2) Attende tibi, in princ. Si nuda, & intracta anima viveremus, ex solis nitibus intentionum cogitationes alterutrum panderentur. Sed Angeli habent intellectum non obiectum corpore. Ergo unus alterius cogitationes videt; & ideo mutua locutione non egent.

2. Præterea. In omni locutione oportet esse aliquod signum, quod mentis occultum conceptum exprimat. Sed tale signum in Angelis sensibile esse non potest, nec intellectuale: non sensibile, quia sensitivam cognitionem non habent; nec (3) etiam manens in intellectu tantum, quia hoc esset æqualiter ignotum cum alio conceptu mentis qui manifestandus esset. Ergo videtur quod in Angelis manifestatio per locutionem esse non possit.

3. Præterea. In omni locutione oportet esse aliquod

(1) Al. unde (inde) non sequitur quod si eam cognoscant, omnia cognoscant. (2) Vulgata: Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, &c. (3) Al. iterum.

Ex Edit. P. NICOLAI. (a) Colligitur ex Lib. LXXXIII. Qq. quæst. XVI. & Lib. XI. de Civit. Dei cap. X. versus finem, & super illud Joannis 2. Omnia per ipsum facta sunt, tract. 1. in Joan.

quod medium, per quod intentio loquentis ad audientem deferatur. Sed tale medium in Angelis inveniri non potest. Ergo nec locutio.

4. Præterea. In locutione corporali sonus ad aures perveniens excitat audientem ad audiendum. Sed in Angelis non potest poni aliquod tale excitativum, (3) cum nihil sit in uno postmodum in altero factum; & tamen necessaria esset excitatio ad attendendum, si esset locutio, quia unus Angelus non semper alterum considerat. Ergo non est ibi locutio.

5. Præterea. A loquente recipitur aliquid in audiente. Sed superiores ab inferioribus nihil recipiunt. Ergo videtur quod ad minus inferiores superioribus loqui non possint.

Sed contra est quod dicitur I. Corinth. XI. 1. Si linguis hominum loquar, & Angelorum. Sed locutio est actus linguæ. Ergo Angeli loquuntur.

Præterea. Angelus est majoris virtutis naturaliter quam homo. Sed homo potest alteri loquendo suam cogitationem exprimere. Ergo multo fortius Angelus.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod in Angelis est quædam locutio, quæ tamen ab illuminatione differt in duobus. Primo quantum ad ea de quibus sunt, quia illuminatio proprie est de his quæ superior Angelus in lumine divina essentia apprehendit, quæ inferior ibi non videt: unde indiget ut in lumine superioris Angeli magis determinato, & contracto, quam sit lumen divinum, illa cognoscat. Sed locutio est de motibus liberi arbitrii, quos in uno alius non videt. His enim duobus modis aliquid potest esse notum uni Angelo, & ignotum alteri. Secundo quantum ad modum quo utrumque perficitur, differentem secundum duo quæ ad visionem intellectualem requiruntur ad similitudinem visionis corporalis, scilicet ipsa res quæ intellectui proponitur, & lumen sub quo videtur. Illuminatio ergo fit per hoc quod lumen intellectus unius Angeli per perfectius lumen superioris confortatur ad aliquorum cognitionem; sed locutio per hoc quod aliqua prius occulta proponuntur ut cognoscenda sine hoc quod virtus cognoscentis fortificetur, ut patet in recitationibus historicarum, in quibus aliquis cognoscit quod prius nesciebat sine hoc quod suus intellectus clarificetur. Qualiter autem aliquid possit proponi Angelo ut cognoscendum ab ipso, patet ex simili nostræ locutionis. Est enim aliquid in homine quod alius homo, de ipso naturaliter percipere potest, ut ea quæ exterioribus sensibus subjacent; aliquid vero quod videri non potest, sicut interiores conceptus mentis. Species ergo conceptæ interioris, secundum quod manent in simplici conceptione intellectus, habent rationem intelligibilis tantum; secundum autem quod ordinantur ab intelligente (4) ut manifestandæ alteri, habent rationem verbi, quod dicitur verbum cordis; secundum autem quod aptantur, & quodammodo ordinantur signis exterioribus apparentibus, si quidem sunt signa ad visum, dicuntur natus; si vero ad auditum, dicitur proprie locutio vocalis: hi enim duo sensus disciplinabiles sunt. Similiter in Angelis interior conceptus mentis libero arbitrio subjacens ab alio videri non potest. Quando ergo spe-

ciem conceptam ordinat ut manifestandam alteri, dicitur verbum cordis; quando vero coordinat eam alicui eorum quæ unus Angelus in alio naturaliter videre potest, illud naturaliter cognoscibile fit signum expressivum interioris conceptus; & talis expressio vocatur locutio; non quidem vocalis, sed intellectualibus signis expressa; & virtus exprimentis dicitur lingua eorum.

Ad primum ergo dicendum, quod Basilius intendit ab anima separata excludere indigentiam vocalis locutionis, non autem spiritualis, qualis dicta est in Angelis esse; & sic etiam exponendæ sunt multæ auctoritates similes quæ ad hoc induci possunt.

Ad secundum dicendum, quod illud naturaliter notum in uno Angelo ab alio, est quasi signum latentis interioris cogitationis, non sensibile, sed intellectuale.

Ad tertium dicendum, quod Angeli non debent cogitari ut distantes secundum situm, sicut dicimus duo corpora, vel duo puncta; quia quod facit in corporalibus situs, hoc facit in spiritualibus ordo, ut dicit Augustinus. Unde non exigitur aliquod medium per quod deferatur locutio unius ad alterum, sed sufficit ad hoc solus ordo intentionis unius ad manifestandum alteri. Vel dicendum, quod omnes continuantur in radiatione divini luminis, vel naturalis, vel superadditi, ut supra dictum est: quod non fit unum numero in omnibus, sed ab uno principio, & in unum finem, & ordinate in diversis acceptum. Unde per illud lumen unus alterius locutionem cognoscit, sicut & essentialia eius.

Ad quartum dicendum, quod Angelus, præcipue beatus, semper est in actuali consideratione sui ipsius, & per consequens eorum quæ ad ipsum pertinent, quorum omnium ipse est ratio cognoscendi. Nihil enim prohibet plura intelligi simul, quæ una ratione cognoscuntur. Quam cito autem unus Angelus ordinat locutionem suam ad alterum, efficitur locutio eius de pertinentibus ad illud, & ita ab eo cognoscitur; & inde patet quomodo unus Angelus plures sibi loquentes audire potest, & unus sanctus plures eum invocantes.

Ad quintum dicendum, quod inferior Angelus potest loqui superiori, non illuminare eum: quia loquens non influit aliquid in audientem, sed solummodo proponit sibi ut cognoscibile.

ARTICULUS IV.

Utrum Angeli didicerint mysterium incarnationis per homines.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod Angeli per homines mysterium incarnationis didicerint. Primo per hoc quod habetur Ephes. 111. 9. Ut innotescat Principatibus, & Potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei.

2. Præterea. Superioris est illuminare, & instruere inferiores. Sed quidam homines quibusdam Angelis superiores sunt: quod probatur ex hoc quod dicitur I. Corinth. XI. 3. (1) Nonne Angelos iudicabimus? comparatione melioris facti, secundum Glossam. (a) Ergo Angeli per homines illuminari possunt, & instrui.

Præterea. (3) Ita exempla omnia quæ vidimus, & ipsum etiam ms. quod Nicolajo ad manus erat, qui tamen legendum putat: cum nihil sit in uno post motum, vel per motum in altero factum. (4) Al. manifestatæ. (1) Vulgata: Nescitis quoniam Angelos iudicabimus?

Ex Edit. P. NICOLAI. (a) Quod subjungitur velut ex Glossa... non est in Glossa quæ nunc circumfertur, sed



3. Præterea. Illi qui immediate à Deo recipiunt cognitionem, alios instruunt. Sed Apostoli immediate de mysteriis Ecclesie à Dei Filio instructi sunt. Ergo videtur quod de hoc etiam Angelos instruere possint.

4. Præterea. Paulus dicitur ad tertium cœlum raptus II. Corinth. 11. Et exponit quædam Glossa (b) tertium cœlum, tertiam Angelorum hierarchiam. Sed illi qui sunt in tertia hierarchia ascendendo, idest in summa, illuminant inferiores Angelos. Ergo videtur quod Paulus inferiores Angelos illuminare poterit.

5. Præterea. Angeli cognitionem aliquorum accipiunt & per illuminationem, & per locutionem. Sed loqui etiam possunt inferiores superioribus. Ergo videtur quod Angeli ab hominibus, etsi sint inferiores, cognitionem accipere possint.

Sed contra est quod Dionysius dicit in IV. cap. cœlest. Hier. quod Angeli de nativitate Christi primo edocti sunt, & per eos ad homines devenit. Ergo ipsi ab hominibus non didicerunt.

Præterea. Mysterium incarnationis à Prophetis est prænuntiatum. Sed revelationes factæ patribus, & Prophetis, medianibus Angelis à Deo processerunt, ut sancti communiter dicunt. Ergo videtur quod ipsi præcognoverint mysterium incarnationis, & non ab hominibus didicerint.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod in hoc videtur esse quædam controversia inter Hieronymum, & Augustinum, & Dionysium. Hieronymus enim, sup. cap. 111. epist. ad Ephes. ponit duo, scilicet Angelos ante incarnationem mysterium humanitatis Christi nescivisse: & quantum ad hoc videtur Augustinus, V. super Gen. ad lit. cap. XIX. sibi obviare, dicens, eos à sæculis, idest à principio mundi, cognovisse. Secundo ponit Hieronymus quod hoc per homines didicerunt: & quantum ad hoc videtur sibi obviare Dionysius, de cœl. Hier. cap. IV. ponens homines de hoc ab Angelis edoctos esse, secundum ordinem divinæ legis inviolabiliter constitutum. Ut autem sciatur qualiter unumquodque veritatem habere possit, distinguendum est quantum ad primum, quod mysterium incarnationis dupliciter potest considerari: vel quantum ad substantiam facti; & sic omnes à principio cognoverunt, scilicet incarnationem, passionem, & hujusmodi: vel quantum ad conditiones, & circumstantias (2) mysterii, scilicet quod sub tali præside, vel tali hora, & hujusmodi; & hoc à principio non cognoverunt. His etiam modis differenter enarrant Propheta, & Evangelista: quia Propheta annuntiavit substantiam facti; sed Evangelista recitat expletionis modum. Quantum etiam ad secundum distinguendum est, quod Angeli dupliciter accipiunt cognitionem aliquorum rerum: aut per illuminationem; & sic Angeli per homines nihil recipiunt, sed inferiores à superioribus illuminantur; & superiores immediate à Deo, per quem modum multas rationes mysteriorum Ec-

(2) Al. factum. sed quod Angelos apostatas reos ac damnabiles ostendemus. Est autem in alio veteri ms. super alia verba quæ præmittuntur ibi: Nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? (b) Collateralis Anonyma. (c) Non sic in Glossa quæ nunc extat, ubi nihil omnino tale, sed in veteri ms. quæ hoc annexit verbis Augustini ex Lib. V. super Gen. ad lit. cap. XIX. jam relatis; nec tamen illud ipsum Augustini est, sed Glossæ tantum, quæ sic habet. Et est ordo verborum: Data est mihi gratia illuminare omnes per Ecclesiam, idest in Ecclesia.

clesiæ edocentur: aut per modum expletionis rerum; & sic futura contingentiâ cognoscunt quantum actu complentur, per hoc quod eorum causæ ad effectus determinantur, ut in eis cognosci possint; & ita quædam quæ circa incarnationis mysterium nesciebant, quando explebantur prædicantibus Apostolis, cognoverunt, non tamen ab Apostolis edocti.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus vult, ut dicitur in Glossa (c) super eundem locum, quod hæc determinatio, per Ecclesiam non determinet hoc verbum innotescat; sed præcedens, scilicet illuminare omnes; ut sit sensus, quod Apostolo erat data gratia illuminandi omnes per Ecclesiam, idest omnes de Ecclesia. Hieronymus tamen vult quod determinet hoc verbum innotescat; & tunc intelligendum est modo prædicto. Vel potest intelligi de Ecclesia Angelorum, ubi prima fuit Ecclesia, & ubi ultimo nostra Ecclesia congreganda est; ut sit sensus: Incarnationis mysterium fuit absconditum in Deo, ita tamen quod à sæculis innotuit principibus per Ecclesiam, idest in Ecclesia cœlesti; & hanc expositionem ponit Augustinus super Gen. ad lit. Lib. V. cap. XIX.

Ad secundum dicendum, quod secundum conditionem status, quilibet Angelus quolibet homine simpliciter viatore major est: unde dicitur Matth. XI. quod qui minor est in regno cœlorum, major est illo; scilicet Joanne Baptista, quo tamen nullus major inter natos mulierum surrexit. Sed quantum ad causam potest dici secundum quid aliquis homo aliquo Angelo major, in quantum per gratiam quam habet, meretur gradum quibusdam Angelis altiore.

Ad tertium dicendum, quod Apostoli immediate instruebantur à Verbo incarnato, non quod essentiam Verbi immediate viderent, quam tamen inferiores Angeli videbant; & ideo multo plura à Verbo disciebant quam etiam ipsi Apostoli.

Ad quartum dicendum, quod Paulus in illo rapto secundum quid participavit statum comprehensorum, non tamen tanta gloria perfectus fuit ut lumen in Angelos transfundere posset: quia, ut dicitur, factus est illius gloriæ particeps miraculose quantum ad actum, & non quantum ad habitum, quod est lumen gloriæ.

Ad quintum dicendum, quod Angelus ab homine per locutionem quorundam cognitionem accipere potest, eorum scilicet quæ subduntur libero arbitrio hominis; sed talia non sunt mysteria incarnationis.

ARTICULUS V.

Utrum inter Angelos possit esse pugna.

I. P. quæst. cxii. art. 8.

1. Ad quintum sic proceditur. Videtur quod inter Angelos pugna esse non possit. Omnis enim discordia, & pugna repugnat unitati caritatis. Sed Angeli sunt perfecti in caritate. Ergo inter eos pugna esse non potest.

Præ-

2. Præterea. Quicumque patrociniū præstant contrariis causis, ita se habent quod alter eorum injustam causam defendit. Sed hoc sanctis Angelis convenire non potest, quorum rectitudo confirmata, injustitiam non patitur. Ergo videtur quod non possint dici contrariis causis patrocinando pugnare.

3. Præterea. Ubi cumque est ordinata prælatio, non potest esse pugna, vel contrarietas: quia hoc est contra rationem prælationis ut inferior superiori resistat. Sed Angeli ordinantur omnes secundum superius & inferius, ut prius dictum est, dist. IX. quæst. unic. art. 3. Ergo videtur quod unus alteri non repugnet.

4. Præterea. Cum nullus Angelus nitatur nisi ad hoc quod rectum sibi videtur, oportet si ad contraria nitatur, quod contrarias opiniones habeat. Sed contrariarum opinionum altera est falsa. Ergo aliquis Angelus habebit falsam opinionem. Hoc autem est falsum: quia falsitas in nobis appropriatur phantasie, secundum Philosophum in IV. Metaph. text. XXIV. qua tamen Angeli carent. Ergo inter eos non potest esse pugna.

Sed contra est quod habetur Daniel. VII. quod quatuor venti cœli pugnabant, per quos secundum Glossam, Hieronymi super eundem locum, intelliguntur quatuor angelicæ potestates, regnis principalibus prælatæ. Ergo Angeli invicem pugnant.

Præterea. Hoc expresse habetur Danielis X. 13. ubi Angelus ad eum loquens, dixit: Princeps Persarum restitit mihi viginti & uno diebus. Ergo videtur quod etiam longas concertationes ad invicem habeant.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod ista verba Danielis, unde tota dubitatio oritur, à sanctis diversimode exponuntur. Hieronymus enim dicit, quod ille Princeps Persarum, qui restiterat liberationi populi, erat malus angelus, Persis prælatus; sicut enim unicuique homini datur ad exercitium unus bonus, & alter malus angelus; ita singulis gentibus duo spiritus præponuntur, unus bonus, & alter malus. Sed in hoc non est minor dubitatio. Constat enim quod Angelus Danieli loquens, bonus Angelus erat. Quomodo autem sibi efficaciter tot diebus malus angelus resistisset, nisi justam causam haberet, non potest dici. Quod si justam habebat, etiam impossibile erat illam resistantiam multo magis per bonum Angelum fieri. Et ideo dicendum est cum Gregorio, Lib. XVII. Moral. cap. VII. quod uterque bonus Angelus fuit: quod etiam magis litteræ consonat, quæ in eadem locutionis serie Principem Persarum nominat, & Michaellem Principem Judæorum, quem constat bonum Angelum esse. Hec autem pugna sic intelligenda est secundum Gregorium. Cum enim judicia Dei sint abyssus multa, profunditatem iudiciorum ejus, Angeli comprehendere non possunt: & ideo quid unicuique genti, vel homini debeat secundum dispositionem divinam non semper intelligunt, nisi eis reveletur. Contingit autem quandoque quod in diversis gentibus inveniatur diversa merita, secundum quorum diversitatem videtur quod una gens alteri subesse debeat, vel ab eius dominio liberari, sicut tunc in Judæis erat: quia Danielis oratio, quantum in se erat, liberationem populi merebatur; sed peccata populi, & etiam utilitas quam Judæi faciebant in regno Persarum, dum per eos Dei notitiâ diffundebatur, erant in contra-

rium. Et quia unusquisque Angelus secundum officium suum, ad examen divinæ scientiæ refererat merita sibi subditorum, ideo relatio contrariorum meritorum per diversos Angelos facta, sententiam divinam expectantes, pugna inter Angelos vocatur, & eorum concordia est in divinæ illuminationis perceptione, per quam de divina voluntate instruuntur: hoc enim omnes concorditer volunt quod percipiunt Deum velle: unde dicitur Job XV. de Deo, quod facit concordiam in sublimibus.

Ad primum ergo dicendum, quod, secundum Philosophum in IX. Ethic. cap. VI. amicitia, vel concordia non repugnat diversitas opinionum, sed solum diversitas voluntatum: unde talis pugna quæ est secundum iudicia ex diversis meritis sumpta, non obstat unitati caritatis, cum voluntas eorum sit una, ut divina scilicet providentia expleatur.

Ad secundum dicendum, quod non est inconveniens contrariarum causarum utramque aliquid justitiæ habere; & secundum hoc utraque à bono defendi potest, & præcipue expectando divinam sententiam.

Ad tertium dicendum, quod ordo prælationis Angelorum perficitur per illuminationes divinitus receptas; & ideo ea recepta, unus alteri non obstitit.

Ad quartum dicendum, quod quamvis in Angelis non possit esse falsa opinio, potest tamen in eis esse quorundam nescientia, ex hoc quod intellectus eorum propter potentialitatem admixtam, non omnino terminatur ad unum; & secundum quod eorum quæ nesciunt, cognitionem à Deo, vel superioribus Angelis expectant, interrogare in Scriptura dicuntur. Quia tamen ei quod nesciunt, per iudicium non adherent, ideo falli non possunt; sed secundum contrarietatem rerum quæ in iudicium divinum veniunt, contrarietates inter eos memorantur.

ARTICULUS VI.

Utrum ordines durabunt post diem iudicii.

1. Ad sextum sic proceditur. Videtur quod ordines post diem iudicii non durabunt. Dicitur enim I. Corinth. XV. quod cum Christus tradiderit regnum Deo, & Patri, evacuabit omnem Principatum, & Potestatem. Hoc autem erit in resurrectione. Ergo videtur quod eadem ratione alios ordines evacuabit.

2. Præterea. Quidam ordines actum proprium habent in directione divinorum, sicut Principes, ut præsentent regnis & provinciis, & Angeli, ut custodiant homines. Sed ista ministeria cessabunt post diem iudicii. Ergo & ordines.

3. Præterea. Major perfectio erit in Angelis quam in corporibus inferioribus. Sed in corporibus inferioribus post diem iudicii non erit actio, quia cessabit motus primi mobilis, & hoc propter perfectionem universi. Ergo multo minus in Angelis. Sed hierarchia est scientia, & actio. Ergo non erunt hierarchiæ, & ordines post diem iudicii.

4. Præterea. Post diem iudicii, Angeli in cognitione non proficiunt. Sed per purgationem, & illuminationem superiorum inferiores proficiunt in cognitione, ut dictum est. Ergo non erit illuminatio, & purgatio; & ita nec hierarchiarum, & ordinum distinctio.

Sed contra. Homines assumuntur ad ordines Angelorum. Sed frustra esset tam distincta, & ordinata assumptio, si completo numero electorum, ordinata